

**БЕЛАРУСЬ В ГОДЫ
ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ
(1914-1918)**

С НАЧАЛА ВОЙНЫ В РОССИИ РАЗВЕРНУЛАСЬ МИЛИТАРИСТСКО-ШОВИНИСТИЧЕСКАЯ ПРОПАГАНДА, ПО СТРАНЕ ПРОКАТИЛАСЬ ВОЛНА «ПАТРИОТИЧЕСКИХ» ДЕМОНСТРАЦИЙ, СОБРАНИЙ, МОЛЕБНОВ В ПОДДЕРЖКУ РУССКОГО ОРУЖИЯ, НАЧАЛАСЬ КОМПАНИЯ СБОРА ДЕНЕГ И ДРАГОЦЕННОСТЕЙ В ФОНД ОТЕЧЕСТВА. С ОДОБРЕНИЕМ ВОЙНЫ ВЫСТУПИЛИ НЕ ТОЛЬКО БУРЖУАЗНО-ПОМЕЩИЧЬИ ПАРТИИ, НО И СОЦИАЛИСТИЧЕСКИЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ.

НАША НІВА

Год VIII.

25 студня 1913 г.

№ 4.

У л а з ь н і.

Пучыў апошняе клясе Г^е каморніцкага кучалішча, кабыням ступідаінт Кіім Шамоу-еві, к Каладам прыехаў двору і ўжо другі выдзень жыў у бацькавай хаце у роднай вёсцы Мердаманскае.

Нарад у трынаццаць першы дзень сьнежня, перад Новам Годам, дзядзька Якуб, дамаўшы сваю паньку, выпісаў ласьню каторых у Мердаманскае на 25 дзеюў ёсьць ажно дзьве.

У вечары Кіімаў брат Пархіір наляў коні, падаваў самоту, прайшоў у хату і пачаў рыхтаньня у ласьню. Зважоўшы адорат і сеўшы на канядачку рагунаць ласьні, агамаў ён.

— Дзядзька ласьняў ужо вытаюў. Гатоў, ібрайцеса хутчэй. Ты, тата, бярэ вядро і ішоў; тымчасам і я пайду с хлапцамі; треба на вёсцы на вёсцы ўзвесці. А Кіім што гэта сьдэлаў? А ты ня пойдзеш сягоньня у Ласьню.— Запытаўся ён у брата.

Кіім пазнаў на палічку „Нашую годэ-нію“ Віка і „Посі-жалі бы“ Коласа, што даз-туць трымаў у руках, часоў задумаўся, адкінуў са сваё сьвае ласьні вальсы і, троху пачаў-чушы, адказаў:

— Я й сам ня ведаю, ісьці мяе ці—то ўжо не пачынаю. Коллі гадэў на мусаў я у вёс-цых ласьнях, адных. Але паміцца сягоньня на вёсцы-бе цола пачынаю сьварбэць.

— Што ты гэта, Кіімчына,—загаварыла яго мена.— Чаму-ж табе не сьхадзіць у ласьню? Праўда, гразнята яна, вадзі цёплэе саўсім німа, а халодкаў у прорубцы на гавяно надта мутна, але ўсё ж такі, тое-гэта, шапарышоў, вострачкі пагрэш сьвае, мо й на душы палатчэе врыку табе. Ідзі, ідзі, сынок. Бацька аправаў аману, надзеў дзірзанае вальсы і штрымаўся, пакуль Кіім выйшаў с кішкі ключыкі, локжы, карунак іні і гравяна і старымі перьвяні арында, каб не пагубіць дабро у ласьні.—Хут-

чэй! камаў яму маленькі нумэр, брат Саўна, а ён, адчашушы кішкім гадзіняй, адкінуў матчыку шубку і выйшоў с хаты.

Ласьня была за тоні ад вёсці, каля зашлішчае канькам, што была калясь, пакуль ёшчэ паміж жымом ласоў не пралавал, рэчкай. Ліпела яна на узгорку, і пакуль Кіім ушароўся на гэты уз-горчэч, два разы пазнаўся і абскрабаў аж да крэмь руку аб мэрамі сьнег. Саўна паленочыў палі яго на адной нале, пазнаў яму камалачэц шэраго мьла, крэмкуў: „Хор на Бабілаічы!“ і шмэка пабег шаперад усіх к ласьні. Там ён кумільгом унаціўся у прымыльнік і ськазаў дымшантам, як тое рабілі сталіне людзі ба ам, або творам.

— Шара—ласьня, лёгкі дух!...
Адам с хлапцоў-сарэдэкоў, што прайшоў туды равоў, да Саўнава нішпаваўня ў адзін тон дабаўў колыя слоў і к слоў «дух» пры-кладва адказаў непава сьлаўю, як што дэад Куома і абазнаў яго сьмыама надомнаго усім брахдываго стварэньня.

Кіімаў бацька пайшоў к прорубцы, зачэр-нуў асьцэрожна беражком ведра, каб не заму-чыць саўсім, мутнае а лёдам вадзі, утаніў у наду бязрозы вёсці, каб размаі і лёсоў яго было спарыць, і, ськідушысь над вядром, на брыў у ласьню у след за Кіімам. А той, уба-чыўшы там старышоў, каторыме распратычэліся, а ішчыне адмакнілі на мьліцах, шапарышчысь даволі, ськазаў:

— Добры вечар!—і азірнуўся дэ-б яму пры-хліпца.

— Міласці прасі! адказаў яму салдат За-хар Какоца.

— Башок на воем,—дагаварыў нейкі ска-лауб. Сьдэлаў, во ласьня месечка, Кіім Ра-мьлавіч,—загаварылі голме, барадатыя «мунжы» ў немьнаде, бо агня ў прымыльніку паліць, апаць, во зашлілі патрэбным і зарушыліся, што як мог, без сьветла.

Прымыльнік быў платнёўка, і скрозь пле-

Цена асобнаго нумэру 5 кап.

Выходзіць што тыдзень.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вілень, Завальная вуліца, д. № 7.

Цэна з перасылкай і дадаткаў на 1 г. — 2 р. 20 к., на 6 мес. — 1 р. 25 к., на 3 м. — 65 к., на 1 мес. — 25 к. За грацыю: на 1 г. — 4 р., на 6 мес. — 2 р. 3 мес. — 1 р. Пераносна адрэсу — 70 коп.

Абвесткі прыводзяцца на асобнай старонцы на 20 кап. за лісьцю малой літарані. Рукпісам і карэспандэнцыя, прысланае у рэдакцыю, павінен быць чытальна запісана с праўдзёнай фанісія і адрэсам тата, што яе прывімаю. Момка такжэ напісаць прок-мішчэ разам з фанісія, што на халоты, каб была выразнаа праўдзёнай фанісія Адрэс і фанісія тэпакі для пэлама рэдакцыі. Рукпісам аўтаран не вертаюцца назад.

нонь дуў вечар. Пад вагамі—няльцэ. Каля сьдэнак лэжалі,—раскырочыўшы ногі, сьмя-дзельнае мьліцы. Кііму было гравяна, нячыста, во прагульва. З ласьні сьва, то й гавяні, ім-скаківалі чырвоныя, як ракі, аджаоленнае ласуім да шэрэньня. Адтуль нібеса гул...

«Ліха іх ведаю, як яны тут імюцца», думаў Кіім, шунаючы мейсца, дэ-б ставаць шубку.

Старыкі гамнілі пра тое-сёе, хто колыкі шпал ад жымд нібэ на р. Вярху і ішчыне.

«Але што-ж гэта я? Ці я не разбіўся сам у Мардаманскае, ці сам не кунаўся у готай граві, во бачыў уселякаго бруду? Думаў Кіім. «Не гота-ж я не п'ішчэ, што-ж гэта я... і увай-шоў у ласьню.

Начам стала горна ад дыму. Нагам было хо-ладка стаць на гравінай зямлі, гавяна удары-лася аб шост, была жарына на вёсці, як у секлі. Нельга было нічога разглядзець.

— «Жыч, жыч, жыч, жыч»... работалі вё-сцікі.—«Ого го-го-го»—рагатаў нехта, ласуці на шалок.—«Паддай, паддай... Нічэ горстачку, лікі шукувачкі на печ... Братцы аджаоленна шукувачкі... Духу мала, дуту кіма, гэў духу! Аж стогаў сунуў у ласьні. Шаверышчэ,—думаў Кіім,—недэе наукашчына ласьня лэ-дэоў. На падтоў і граві бланьота... Ішчы плакаў ад дыму, ці ішчы ад чаго, цёр вочы кулакамі і п'дбэлаў гравінай вадэў, але і тую яму пэнта шабарануў браць, камаў: «Зобтай прывіасі сам». Ішчы сьдэоў норуэма, ушчыміўшы гавяна па-між ног. Той шычыўся, той штуркаўся, той жартаваў—камаў некаго на творы, кажучы: «Ці сь балэа?».

— А, та-а-а-а-а-а-а-а, а а-ай, а дэ-о-о-о! сьвірчуў малы хлопчык, як мага, на ўсё сьва, а добры адыка трымаў на шыю с поўнасьцю, што ачу-няе, і гарачым, як полымя вёскам сьдэоў а ўсё бакоў. Дай сьпілку, дай жылаток, ішчы трошку, ку ку, ку, дурчот, не плач-жэ; дос, дос, ня бойся... А то, брат, памтэм шэдэу, хо-чэш? дабаўў ён урочці і палэўся. А побоч с

В западных губерниях эсеры создали «Военно-революционный союз», который принял активное участие в обслуживании фронта. Большевики призывали к борьбе за превращение империалистической войны в гражданскую. Для этого, считали они, трудящимся воюющих стран следует стремиться к поражению своих правительств в войне, что будет способствовать свержению господствующих классов. Против войны выступила газета «Наша нива», редактором которой с марта 1914 г. был Я. Купала.

В августе 1915 г. началось немецкое наступление в направлении Ковно-Вильно-Минск. 31 августа немцы захватили Свенцяны и Вилейку. Из-за угрозы окружения русская армия в начале сентября оставила Вильно, Гродно, Лиду, Брест. Ставка Верховного главнокомандующего была перенесена из Барановичей в Могилев. 19 сентября передовые немецкие разьезды перерезали железнодорожную линию Минск-Москва в районе Смолевичей. Только ценой огромного напряжения сил русской армии удалось ликвидировать Свенцянский прорыв и отбросить немцев в район озер Свирь и Нарочь.

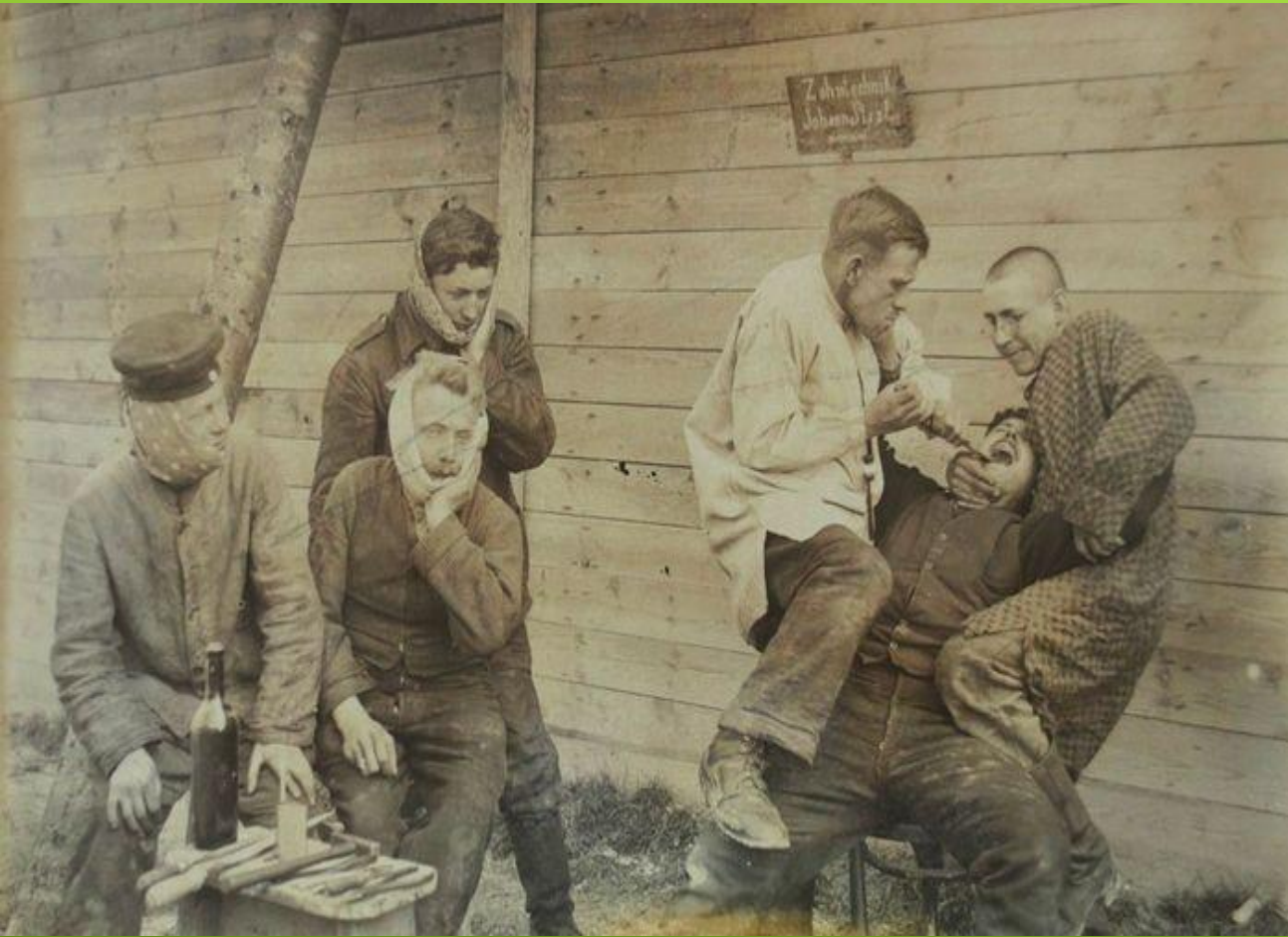
ПОЛОЖЕНИЕ БЫЛО ТЯЖЁЛЫМ

Но люди не падали духом

Даже находили время
отмечать праздники

На оккупированной территории, где до войны проживало 2млн. человек, начались грабежи и насилие. Последовали реквизиции, денежные и продовольственные контрибуции. Была введена система налогов, штрафов, принудительных работ. Материальные ценности и часть трудоспособного населения была вывезена в Германию. Захваченная территория была включена в состав военно-административного округа Обер-Ост.

Тяжелое социально-экономическое положение сложилось и на не оккупированной части Беларуси. Отступление русских войск в 1915 г. сопровождалось массовым бегством гражданского населения в восточные районы Беларуси. К осени 1915 г. беженцы заполнили всю восточную часть Беларуси. Тысячи бездомных, голодных, нищих людей погибло от эпидемий, голода и болезней. Поскольку беженцы «постоянно угрожали порядку и спокойствию» в тылу армии, их в принудительном порядке стали выселять за Днепр. В мае 1918 г. в России жило 2,3 млн. беженцев из Беларуси.

На войну из Беларуси было мобилизовано больше половины мужчин трудоспособного возраста. На принудительных военных работах использовались старики, женщины и дети. Большие потери понесла белорусская деревня от постоянных реквизиций лошадей, крупного рогатого скота, фуража, зерна. За годы войны на 20-30% сократились посевные площади, на 11% уменьшилось количество крупного рогатого скота.

Из-за отсутствия сырья, топлива, квалифицированных рабочих многие отрасли промышленности сократились или прекратили производственную деятельность. К концу 1915 г. работали только 35,7% довоенных крупных (цензовых) предприятий. Объем производства товара для гражданского населения составил 15-16% довоенного. Вместе с тем, швейная, обувная, металлообрабатывающая, хлебопекарная промышленность, которая выполняла военные заказы, увеличила производство. В 1915г. открылось 10 крупных швейных мастерских, 5 заводов по производству снарядов и гранат, артиллерийские мастерские в Бобруйске и Гомеле.

Крупные военные поражения в 1915 г., неудачи в 1916 г., огромные людские и материальные потери вызвали недовольство солдат. Массовый характер приобрело дезертирство. К концу 1917 г. с Западного фронта дезертировало более 13 тыс. солдат. Участились случаи отказа целых частей и соединений идти в наступление, братания с немецкими солдатами. Всего в Беларуси в годы войны состоялось 62 значительных выступления солдат. Крупнейшим было восстание в октябре 1916 г. в распределительном пункте в Гомеле, в котором участвовало около 4-х тысяч военнослужащих. Царские власти жестоко расправились с восставшими. К суду было привлечено шестнадцать человек, из них девять человек расстреляли, остальных отправили на каторгу.

